

Βάνα Χαραλαμπίδου

Τόποι του μύθου και της ιστορίας

(εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2006) σσ. 232-244

ΣΥΡΑΚΟΥΣΕΣ

«Ξανθοί Έλληνες και μελαχρινοί Έλληνες

μελαψοί γερακομύτηδες Νουμιδοί,
μαύροι χοντροπρόσωποι Λίβυοι,
κοκκινωποί και μαυρομάλληδες Σικελοί...
Τα μόνα πράγματα που είχαν κοινά
ήταν οι ελληνικές φορεσιές και ο φόβος».

Στη Μεγάλη Ελλάδα των Συρακουσών

Λένε ότι οι πρώτοι άνθρωποι που κατοίκησαν τη Σικελία ήταν οι Λαιστρυγόνες και οι Κύκλωπες. Ο Θουκυδίδης αναφέρεται και στους Σικανούς. Αλλά και σε κάποιους από τους Τρώες που ξέφυγαν από τους Αχαιούς και φαίνεται πως έφτασαν εδώ με τα καράβια τους. Και Φοίνικες κατοικούσαν στη Σικελία, αλλά και πλήθος Έλληνες έφταναν από τη θάλασσα στην «Τρινακρία», όπως την αναφέρει ο Ηρόδοτος, τη γη με τα τρία άκρα, το τρίγωνο με τις τρεις κορυφές, τα τρία ακρωτήρια –Πελωριάς, Πάχυνο, Λιλύβαιο–, με κάθε πλευρά προσανατολισμένη προς μία διαφορετική θάλασσα, το Τυρρηνικό πέλαγος, το Λιβυκό πέλαγος και το Ιόνιο πέλαγος... Πρώτοι οι Χαλκιδείς το 740 ή το 730 π.Χ. κατά τον Θουκυδίδη, και το 757 π.Χ. κατά τον Διόδωρο, και «τον επόμενο χρόνο, ο Κορίνθιος Αρχίας, από τη γενεά των Ηρακλειδών, ίδρυσε τις Συρακούσες, αφού έδιωξε τους Σικελούς από το νησάκι –που σήμερα είναι ενωμένο με τη στεριά– απάνω στο οποίο είναι χτισμένη η εσωτερική πολιτεία. Αργότερα με τα χρόνια, και η έξω πολιτεία ενώθηκε με τείχος με την μέσα πολιτεία και κατοικήθηκε κι αυτή πυκνά». Σύμφωνα με μία εκδοχή, οι πρώτοι Έλληνες που αποβιβάστηκαν στο νησί το βρήκαν γεμάτο ορτύκια, εξού και η ονομασία Ορτυγία.

Οι Συρακούσιοι και η πόλη τους Σираκούζα στους είκοσι επτά αιώνες γνώρισαν τέτοια οικονομική και πολιτιστική άνθιση, και απέκτησαν τόσα πλούτη, ώστε διαδόθηκε γι' αυτούς μια παροιμία που λέγεται για όσους ζουν

με εξαιρετική πολυτέλεια και δαπανούν μεγάλα ποσά: «Δεν τους φτάνει ούτε ο φόρος της δεκάτης των Συρακουσίων». Εκτός αυτού η περιοχή ήταν ένας από τους σιτοβολώνες της Ρώμης.

«Η χώρα των Συρακουσών μετά την προσάρτηση της Γέλας, των Ακρών, των Κασμενών και της Καμαρίνας έφτασε τα 4.700 τετραγωνικά χιλιόμετρα» γράφει ο Taylor, ενώ ο πληθυσμός της πόλης, που τον 5ο αιώνα φτάνει τους 20.000 κατοίκους, τον επόμενο αιώνα φτάνει τους 50.000-60.000, «με τον αναγκαστικό εσωτερικό αποικισμό των ηττημένων ιθαγενών». Πρόκειται για τη μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας, γράφει ο G. Glotz, την «πλουσιότερη και ενδοξότερη από όλες τις ελληνικές πόλεις της Σικελίας», όπως σημειώνει η Τ. Μπράντσοου.

«Οι Συρακούσες είναι μια υπέροχη πόλη που μοιάζει με την Κόρινθο η οποία την ίδρυσε. Ήταν όμως πιο ζεστή από την Κόρινθο, πιο πράσινη, πιο σκονισμένη, βρομούσε περισσότερο [...] Τα πάντα ήταν στον υπερθετικό βαθμό: περισσότερα στολίδια, περισσότερο μάρμαρο, περισσότερα μαγαζιά, περισσότεροι άνθρωποι. Αυτοί οι τελευταίοι ήταν από κάθε πιθανό και απίθανο μέρος της γης. Ξανθοί Έλληνες και μελαχρινοί Έλληνες, μελαψοί γερακομύτηδες Νουμιδοί, μαύροι χοντροπρόσωποι Λίβυοι, κοκκινωποί και μαυρομάλληδες Σικελοί... Τα μόνα πράγματα που είχαν κοινά ήταν οι ελληνικές φορεσιές και ο φόβος» γράφει η Μαίρη Ρενώ στο *Η μάσκα του Απόλλωνα*.

Η πόλη των Συρακουσών βρίσκεται στην ανατολική ακτή της Σικελίας, είναι περιτριγυρισμένη από μια μαγική φύση και συνδεδεμένη με το βραχώδες ακρωτήριο, το «περικυκλωμένο από τεράστιες συμπαγείς πολεμίστρες», τη νήσο Ορτυγία. Σαν την Αλεξάνδρεια, έχει και αυτή δύο λιμάνια, το μεγάλο και το μικρό, το Πόρτο Πίκολο και το Πόρτο Γκράντε, το πρώτο για να δένουν τα εμπορικά πλοία και το δεύτερο για το πολεμικό ναυτικό. Υπήρξε μία από τις πιο σημαντικές αποικίες της Μεγάλης Ελλάδας, πολύ μεγαλύτερη από την «τετειχισμένη Ρώμη», από το 734 π.Χ. που θεμελιώθηκε ως αποικία των Κορινθίων. Περιλάμβανε πέντε τμήματα «ιδιαιτέρως τετειχισμένα», τη «Νάσον» («Νήσον» ή «Ορτυγία»), την «Αχραδίνη», την «Τύχην» από τον ομώνυμο ναό, όπου διέμεναν οι φτωχότεροι πολίτες, τη «Νεάπολιν», όπου υπήρχε το περίφημο αρχαίο θέατρο, και τις «Επιπολές».

«Οι ιδρυτές των Συρακουσών είχαν περιτείχισι μόνο την περιοχή του

λιμανιού, όμως αυτό τους είχε αφήσει ευάλωτους σε κάθε εισβολέα που αποκτούσε τον έλεγχο του υψώματος των Επιπολών στα δυτικά· έτσι, καθώς η πόλη γινόταν πιο δυνατή, τα τείχη είχαν ξαναχτιστεί ώστε να περικυκλώνουν αυτά τα υψώματα –πολλά μίλια μακριά από το κέντρο της πόλης– δεσπόζοντας στο τοπίο απ’ όλες τις πλευρές» γράφει η Τ. Μπράντσοου.

Ορτυγία

Το οχυρό –μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα– της Ορτυγίας ήταν πάντα το κέντρο της πόλης και έδρα της κυβέρνησης κατά την αρχαιότητα.

«Δεν είχα μπει σε κάποιο φρούριο, αλλά σε μια μυστική πόλη. Στην πραγματικότητα, εδώ βρίσκονταν οι πρώτες Συρακούσες, αυτές που είχαν χτίσει οι άποικοι από την Κόρινθο, οι οποίοι είχαν δει με την πρώτη την αμυντική αξία του μέρους. Είχαν υπερασπίσει την πόλη τους τόσο από στεριανές όσο κι από θαλάσσιες επιθέσεις μέχρι που αυτή φούσκωσε, μεγάλωσε και ξεχείλισε μέχρι τα υψώματα» γράφει η Μαίρη Ρενώ. Ένα «τεράστιο κάστρο χωνόταν στη θάλασσα, στην άκρη του νησιού [...] Ήταν φανερό πως τούτο το μέρος μπορούσε ν’ αντέξει αιώνια σ’ οποιαδήποτε πολιορκία, αρκεί να είχε καράβια να εξουσιάζει τη θάλασσα».

*Τα ερείπια
του γιγάντιου ναού
του Απόλλωνα*

«Ο Διονύσιος είχε περικλείσει ολόκληρη την πόλη με τείχη κι ύστερα έδιωξε από την Ορτυγία τους πρώτους της κατοίκους. Κάθε άνθρωπος που ζούσε σ' αυτή την πόλη ήταν στην προσωπική υπηρεσία του Άρχοντα. Η Ορτυγία ήταν αυτάρκης, καθώς πάνω της ανθούσε κάθε τέχνη χρήσιμη στον πόλεμο και την ειρήνη», τόσο που να νομίζει κανείς ότι η πόλη ήταν απόρθητη. Όλο «το μέρος ήταν σαν πόλη φτιαγμένη για στρατιώτες, καθώς υπήρχε δρόμος για κάθε φυλή: Έλληνες, Γαλάτες, Καμπανίτες, Ίβηροι, Νουβιανοί, Αιγύπτιοι. Κι ένα δρομάκι ξεχωριστό για τους Σπαρτιάτες, που οι αξιωματικοί τους δεν τους άφηναν να συγχρωτίζονται με τους άλλους Έλληνες μπας και διαφθαρούν...».

Η

Σικελική Εκστρατεία Οι φιλοδοξίες του Αλκιβιάδη για δόξα —«δόξα να προσφέρει στην Αθήνα την πιο ωραία κατάκτησή της, να είναι ο αρχηγός, να θριαμβεύσει, να σβήσει για πάντα όλους τους άλλους» γράφει η Jacqueline de Romilly στο βιβλίο της *Αλκιβιάδης*— πείθουν τους Αθηναίους, με 5.100 οπλίτες, 480 τοξότες, 300 ιππείς, 100 αθηναϊκά καράβια, 50 καράβια από τη Λέσβο και τη Χίο και πολλούς συμμάχους, να εκστρατεύσουν εναντίον της Σικελίας, με στρατηγούς τον ίδιο τον Αλκιβιάδη του Κλεινίου, τον Νικία του Νικηράτου και τον Λάμαχο του Ξενοφάνους, στην πρώτη τόσο δαπανηρή, τόσο μακρινού προορισμού εκστρατεία που επιχειρεί η αθηναϊκή δημοκρατία. Η περιγραφή της ναυμαχίας στον κόλπο των Συρακουσών από τον Θουκυδίδη είναι συγκλονιστική. Οι Συρακούσιοι αποκλείουν τους ήδη ηττημένους εισβολείς μέσα στον κόλπο για να τους εμποδίσουν να φύγουν. Ακολουθεί μακελειό, θόρυβος εκκωφαντικός από τις συνεχείς συγκρούσεις και τους εμβολισμούς των πλοίων, από τους αλαλαγμούς των πολεμιστών και από τις κραυγές των κελευστών, ενώ βροχή έπεφταν τα βέλη, τα ακόντια και οι πέτρες: «... αφού βάσταξε αρκετά η ναυμαχία, οι Συρακούσιοι και οι σύμμαχοί τους έτρεψαν σε φυγή τους Αθηναίους και περνώντας ολοφάνερα πια στην επίθεση, ενώ με δυνατές κραυγές έδιναν κουράγιο και εγκαρδίωναν ο ένας τον άλλο, βάλθηκαν να τους κυνηγούν κατά την παραλία». Αφού έχασαν όλα τα πλοία τους, οι Αθηναίοι, για να σωθούν, εγκαταλείπουν και τα στρατόπεδά τους, αφήνοντας πίσω τους όλους τραυματίες και άταφους τους νεκρούς τους. Δεν ήταν όμως πορεία προς τη σωτηρία, αλλά προς τον όλεθρο.

Η τύχη των αιχμαλώτων υπήρξε τραγική. Οι στρατηγοί Νικίας και Δη-

μοσθένης εκτελέστηκαν δημόσια, οι περισσότεροι Αθηναίοι αιχμαλωτίστηκαν και οδηγήθηκαν στα λατομεία, που θεωρούνταν ασφαλέστατη φυλακή, όπου μέχρι τότε κρατούνταν οι μη αρεστοί στους τυράννους: «... όσο για τους αιχμαλώτους που ρίχτηκαν στα λατομεία, οι Συρακούσιοι τους μεταχειρίστηκαν τον πρώτο καιρό με ανείπωτη σκληρότητα».

«Τα λατομεία στις Συρακούσες βρίσκονταν εντός των τειχών της πόλης. Το υψίπεδο των Επιπολών αποτελούνταν κυρίως από ασβεστόλιθο και απλωνόταν σαν ένα μεγάλο άνυδρο νησί πάνω στην ακτογραμμή. Στη νότια πλευρά του, από τη μεριά της πόλης, οι Συρακούσιοι είχαν σκάψει μια σειρά από λατομεία για να βγάζουν πέτρες για τις οικοδομές. Το αθηναϊκό λατομείο ήταν το πιο διάσημο απ' όλα [...] Μέσα σ' εκείνους τους τοίχους από ασβεστόλιθο, οι Αθηναίοι είχαν υποφέρει τα πάνδεινα, στοιβαγμένοι μέσα σε μια στενή σήραγγα οι ζωντανοί μαζί με τους πεθαμένους» σημειώνει η Τ. Μπράντσοου.

Τουλάχιστον 7.000 χιλιάδες άντρες, στριμωγμένοι σ' έναν μικρό χώρο, υπέφεραν από πνιγηρό καύσωνα την ημέρα και από ψύχος τις νύχτες, από ασθένειες και κακουχία, ενώ βασανίζονταν από πείνα και δίψα, κι αυτό κράτησε για εβδομήντα μέρες περίπου, μέχρι τη στιγμή που πουλήθηκαν ως δούλοι «και γέμισε από αυτούς η Σικελία».

Στο μεταξύ στην Ελλάδα ο Πελοποννησιακός Πόλεμος είχε ξαναρχίσει με όλη του την αγριότητα. Θα διαρκούσε άλλα δέκα χρόνια, ως το 404 π.Χ., και θα έληγε με την οριστική συντριβή της Αθήνας.

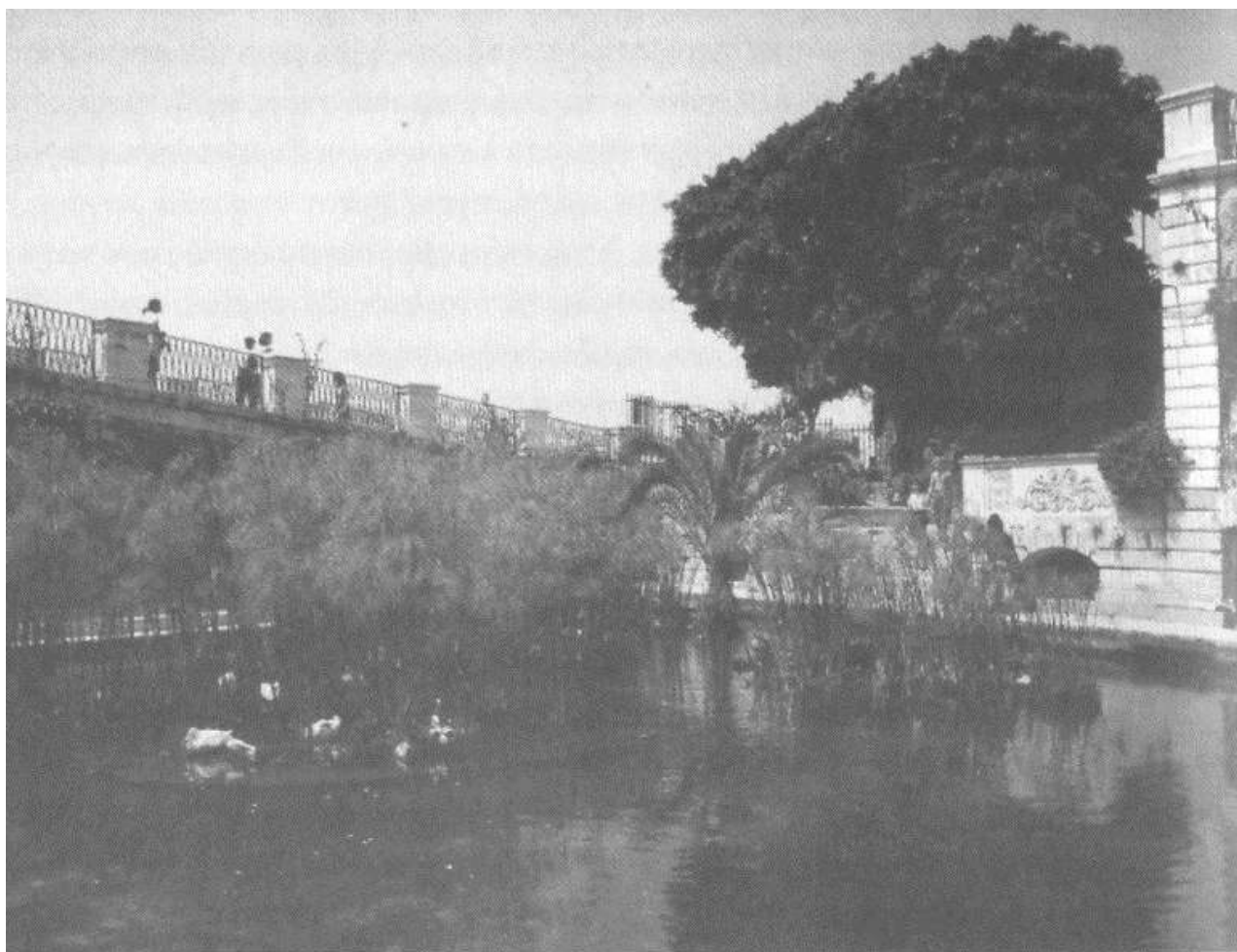
«Η Αθήνα είχε χάσει τον μεγάλο πόλεμο στις Συρακούσες. Κάπου εδώ είχε παγιδευτεί ο στόλος μας. Κι εκεί απέναντι βρίσκονταν οι βάλτοι –αποξηραμένοι τώρα πια– όπου είχαν κατασκηνώσει τα στρατεύματά μας κι είχαν αρρωστήσει από ελονοσία για την οποία μου λένε ότι ήταν άγνωστη στην Ελλάδα τον καιρό των παππούδων μας. Το μέρος εδώ ήταν παντού επίπεδο. Ακόμα και τα περίφημα υψώματα των Επιπολών δεν ήταν τίποτα μπροστά στους λόφους της Αττικής» γράφει η Μαίρη Ρενώ. «Η πάνω πόλη ήταν τώρα οχυρωμένη σαν αστακός, τείχη παντού και πύργοι και πύλες με φυλάκια. Στην άκρη της ένας στενός λαιμός γεμάτος πύργους την ένωνε με το οχυρό νησί της Ορτυγίας που τα τείχη του έμοιαζαν με γκρεμούς και από πάνω τους ξεπηδούσαν οι κεφαλές πολεμικών μηχανών. Όλα αυτά ήταν έργα του Διονυσίου».

Η Ορτυγία από τη θάλασσα.

Και η πηγή Αρέθουσα-κέντρο του ελληνικού οικιστικού μύθου. Τον πάπυρο τον έφεραν οι Καρχηδόνιοι.

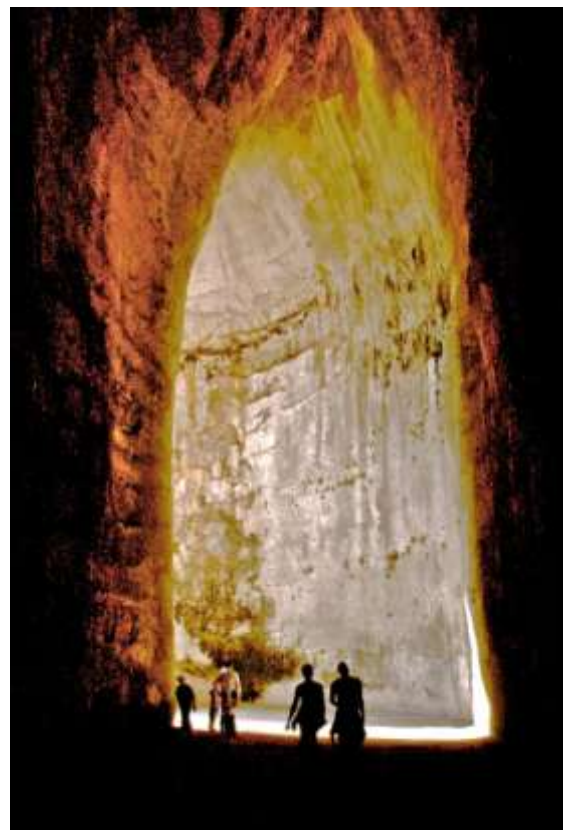
Η ανάμειξη

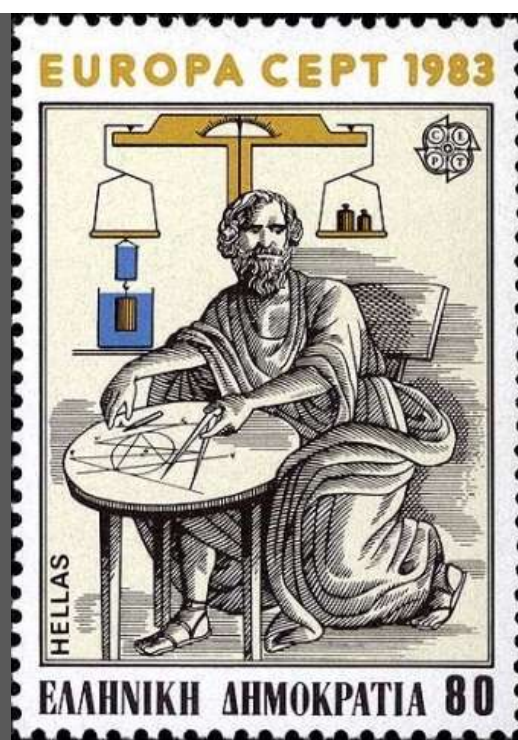
του Πλάτωνα Προσκεκλημένος από τον τύραννο των Συρακουσών Διονύσιο Α', που είχε αποφασίσει να ασχοληθεί με τη φιλοσοφία, φτάνει στις Συρακούσες, σε ηλικία 40 ετών περίπου, ο Πλάτων. Ο Α.Ε. Taylor σημειώνει ότι «τον απώθησε ο αισθησιασμός και η πολυτέλεια που χαρακτήριζαν τη ζωή των εκεί πλουσίων». Εκεί μετρά την απήχηση των πολιτικών του ιδεών και την επιρροή του στον ισχυρό ηγεμόνα, και συνδέεται με στενή φιλία με έναν «ικανό και ελπιδοφόρο νέο», τον Δίωνα, γαμπρό του Διονυσίου. «Η ανάμειξη του Πλάτωνα στις υποθέσεις των Συρακουσών είχε από την αρχή σκοπό τελείως πρακτικό. Υπήρχε άμεση πολιτική ανάγκη διασφάλισης του μέλλοντος του ελληνικού πολιτισμού της Σικελίας και της Δύσης απέναντι στον διπλό κίνδυνο α) μιας ενδεχόμενης καταστροφής του έργου του Διονυσίου από την επιθετική Καρχηδόνα και β) μιας οικειοποίησης της εξουσίας στις

Συρακούσες από τους Όσκους και τους Σαμνίτες αν ο διάδοχός του αποδεικνυόταν ανίκανος». Το σχέδιο προέβλεπε η «τυραννίς» των Συρακουσών να μετατραπεί σε συνταγματική μοναρχία, ισχυρή ώστε να αποτραπεί, με τη συνεργασία και των άλλων υποταγμένων πόλεων, που θα συγκροτούσαν ομοσπονδία, ο καρχηδονιακός και ιταλικός κίνδυνος.

Το 367 επανέρχεται στην αυλή του Διονυσίου Β΄, ενώ μερικά χρόνια μετά θα κάνει το τρίτο του ταξίδι στις Συρακούσες για να πετύχει την ανάκληση της απόφασης που εξόριζε από την αυλή το φίλο του Δίωνα. Σημειώνεται πάντως ότι προϊόν των ταξιδιών του Πλάτωνα στις Συρακούσες ήταν το εκτενέστερο σύγγραμμά του *Νόμοι*, που σχετίζεται άμεσα με τον πολιτικό βίο της εποχής του. Έπειτα από τρία ταξίδια στη Σικελία ο Πλάτων θα πειστεί ότι «δεν θα βρει στην αυλή των Συρακουσών αυτόν που, κατέχοντας τη “βασιλική τέχνη”, θα άξιζε να επιβάλει σε όλους την απόλυτη εξουσία και να ιδρύσει το πρότυπο κράτους» σημειώνει ο Glotz.

Σε έναν άλλο τύραννο Διονύσιο, του 4ου αιώνα, και στην καχυποψία και ανασφάλειά του αποδίδεται η δημιουργία του «Αυτιού», που σώζεται μέχρι σήμερα. Πρόκειται για την απίστευτη ακουστική που έχουν οι σπηλιές των λατομείων όπου φυλάκιζαν τους αιχμαλώτους, η οποία επέτρεπε στον τύραννο να παρακολουθεί κάθε κουβέντα τους.

Οι μηχανές

του Αρχιμήδη

Η περιγραφή, υπερβολικά παραστατική, αφορά τον σοφό και πολυμήχανο Αρχιμήδη, τον μεγαλύτερο μαθηματικό και μηχανικό της αρχαιότητας, που, όπως είναι γνωστό, γεννήθηκε και πέθανε στις Συρακούσες (287-212 π.Χ.): «Γυμνός σαν σκουλήκι και με τα νερά να τρέχουν πάνω του, ίδιος με μουσκεμένο παπί, ο Αρχιμήδης κατηφορίζει τον κεντρικό δρόμο των Συρακουσών τρέχοντας και ουρλιάζοντας Εύρηκα, Εύρηκα! Ένα αιφνίδιο ξεχείλισμα της μπανιέρας τον έσπρωξε να βγει γυμνός στους δρόμους. Όλοι σήμερα ξέρουμε ότι ο Αρχιμήδης διατύπωσε πρώτος την περίφημη Αρχή της υδροστατικής».

Γύρω στο 214 π.Χ. το τελευταίο οχυρό της ανεξαρτησίας των ελληνικών πόλεων, αφού οι Καρχηδόνιοι ποτέ δεν κατάφεραν να την καταλάβουν, παρά τις επανειλημμένες επιθέσεις, πολιορκείται από τις ρωμαϊκές λεγεώνες για τριάντα ολόκληρους μήνες, «κατά τη διάρκεια των οποίων –σύμφωνα με

όσα εξιστορούν ο Πλούταρχος, ο Πολύβιος και ο Τίτος Λίβιος— οι Συρακούσιοι κατάφερναν να αποκρούουν τους επιτιθέμενους χάρη στις “σατανικές” μηχανές που είχε επινοήσει ο Αρχιμήδης: καταπέλτες ικανοί να εκσφενδονίζουν τεράστια κομμάτια βράχων προς τις γαλέρες των πολιορκητών, σκορπιοί για να τραβούν τα δόρατα, γερανοί που κατάφερναν να γαντζώνουν όσα σκάφη πλησίαζαν στα προπύργια των τειχών, μέχρι και “κοίλοι” μαγικοί καθρέφτες ικανοί να εστιάζουν το ηλιακό φως στα πανιά των εχθρικών πλοίων και να προκαλούν αναφλέξεις και πυρκαγιές» σημειώνουν οι S. Ortoli και N. Witkowski. «Γεωμετρικό Βρυάρεω», έναν από τους τρεις Εκατόγχειρες με τα πενήντα κεφάλια και τα εκατό χέρια, φέρεται να αποκάλεσε τον Αρχιμήδη, σύμφωνα με τον Πλούταρχο, ο ρωμαίος στρατηγός Μάρκελλος, που έβλεπε τους στρατιώτες του να αποδεκατίζονται από τις μηχανές του.

Σύμφωνα με τους S. Ortoli και N. Witkowski, «ο Αρχιμήδης είχε αφιερώσει το μηχανολογικό του ταλέντο στην υπηρεσία της πόλης τους. Ενίσχυσε κατ’ αρχήν τα τείχη της πόλης και κατάφερε, στη συνέχεια, να πετύχει σημαντικές βελτιώσεις σε πολεμικές μηχανές γνωστές στους μεσογειακούς λαούς από τον προηγούμενο αιώνα. Η πόλη έπεσε το φθινόπωρο του 212 π.Χ. [...] Σύμφωνα με την αφήγηση του Πλούταρχου, ο Αρχιμήδης, σκοτώθηκε από έναν ρωμαίο στρατιώτη, στον οποίο είχε απαγορεύσει να αγγίξει το σχέδιο που είχε χαράξει με το ραβδί του στην αμμουδιά των Συρακουσών».

Και ο Ντενί Γκετζ στο *Θεώρημα του παπαγάλου* περιγράφει το μάθημα στους Ρωμαίους και στον μεγάλο στρατηγό τους Μάρκελλο που έδωσε ένας γεωμέτρης, ο «κύριος των μοχλών» Αρχιμήδης, αυτός που «περνά τον καιρό του βυθίζοντας γαλέρες, καίγοντας πλοία, συνθλίβοντάς τα κάτω από στοίβες βράχων, ανασηκώνοντάς τα με σιδερένια χέρια για να τα πετάξει από ψηλά...».

«Ρωμαίοι πεζικάριοι όρμησαν από το βουνό, προσπαθώντας να δημιουργήσουν ένα άνοιγμα για να εισβάλουν στην πόλη και να την καταλάβουν από πίσω. Οι μηχανές του Αρχιμήδη τους περιμένουν. Οι στρατιώτες τρέχουν χωρίς κάλυψη, ουρλιάζοντας για να δώσουν θάρρος στον εαυτό τους. Είναι χιλιάδες. Ένα σφύριγμα καλύπτει την οχλοβοή. Πίσω από τα τείχη, τεράστιοι βράχοι διασχίζουν τον αέρα σαν να ήταν χαλικάκια. Έρχονται να προσγειωθούν πάνω στους πεζικάριους, καταπλακώνοντάς τους. Η επίθεση αποκρούεται μέσα σε λίγα λεπτά».

*Η παραλία
της πόλης από
την πηγή
της Αρέθουσας.*

Τελικά οι Συρακούσες θα παραδοθούν στους Ρωμαίους με προδοσία, σύμφωνα με τον Τίτο Λίβιο και τον Αππιανό, και θα λεηλατηθούν. Ο Πλούταρχος δεν χάνει την ευκαιρία να μιλήσει για «το μέγεθος και το κάλλος της», περιγράφοντας τα αισθήματα του νικητή Μάρκελλου: «Και λέγεται άμα είδε από πάνω και παρατήρησε καλά την έκταση και την ομορφιά της πόλης, έμεινε για πολλή ώρα δακρυσμένος από συμπόνια γι' αυτό που επρόκειτο να της συμβεί, καθώς διαισθάνθηκε πως θα καταντούσε μετά από λίγο με τη λεηλασία του στρατού. Γιατί κανένας από τους αρχηγούς δεν τολμούσε ν' αντιταχθεί στους στρατιώτες που ζητούσαν να ωφεληθούν από τη διαρπαγή, πολλοί μάλιστα παρακινούσαν να την κάψουν και να την ισοπεδώσουν»...

Παρά τη συμπόνια του «για τον αφανισμό μιας τόσο μεγάλης και λαμπρής ευδαιμονίας», με έναν πλούτο «που δεν ήταν μικρότερος από εκείνον που άρπαξαν αργότερα από την Καρχηδόνα», «επιστρέφοντας στη Ρώμη πήρε τα περισσότερα και τα ωραιότερα από τα αναθήματα που ήταν στις Συ-

ρακούσες, για να λαμπρύνει μ' αυτά το θρίαμβό του και να στολίζει την πόλη [...] με έργα που είχαν ελληνική χάρη και ελκυστικότητα».

Το 212 οι Συρακούσες είναι η τελευταία πόλη-κράτος που χάνει την ανεξαρτησία της και μετατρέπεται σε μια παραγκωνισμένη αγροτική κοινότητα, στην οποία συνυπάρχουν η ρωμαϊκή διοίκηση με την ελληνική γλώσσα και κουλτούρα. Το 535 ο στρατηγός του Ιουστινιανού Βελισάριος την κατακτά «ουδενί πόνω», όπως λέει ο Προκόπιος, από τους Οστρογότθους, που την κατείχαν από το 491. Πολλά χρόνια αργότερα ένας βυζαντινός αυτοκράτορας, ο Κώνστας Β', θα διαλέξει τις Συρακούσες για να εγκαταστήσει την αυλή του έως τη δολοφονία του το 668. Το γεγονός αυτό συνέβαλε αποφασιστικά στη διατήρηση του ελληνικού στοιχείου σ' όλη τη Σικελία.

Η αραβική επέλαση εναντίον της και η πτώση της συντελούνται το 878 μ.Χ., οι Σαρακηνοί την καταστρέφουν, ενώ μόνο το 1038-1040 απαλλάσσεται από τους άραβες κατακτητές.

Οι ελληνικές

Συρακούσες Ο ναός της θεάς Αθηνάς βρισκόταν στο σημείο όπου σήμερα υψώνεται ο καθεδρικός ναός. Ήταν κλασικός, δωρικού ρυθμού, περίπτερος ναός, που χτίστηκε στο πρώτο μισό του 5ου π.Χ. αιώνα. Στα βυζαντινά χρόνια μετατράπηκε σε βασιλική, όπως ο αντίστοιχος ναός στον Ακράγαντα (Αγκριτζέντο).

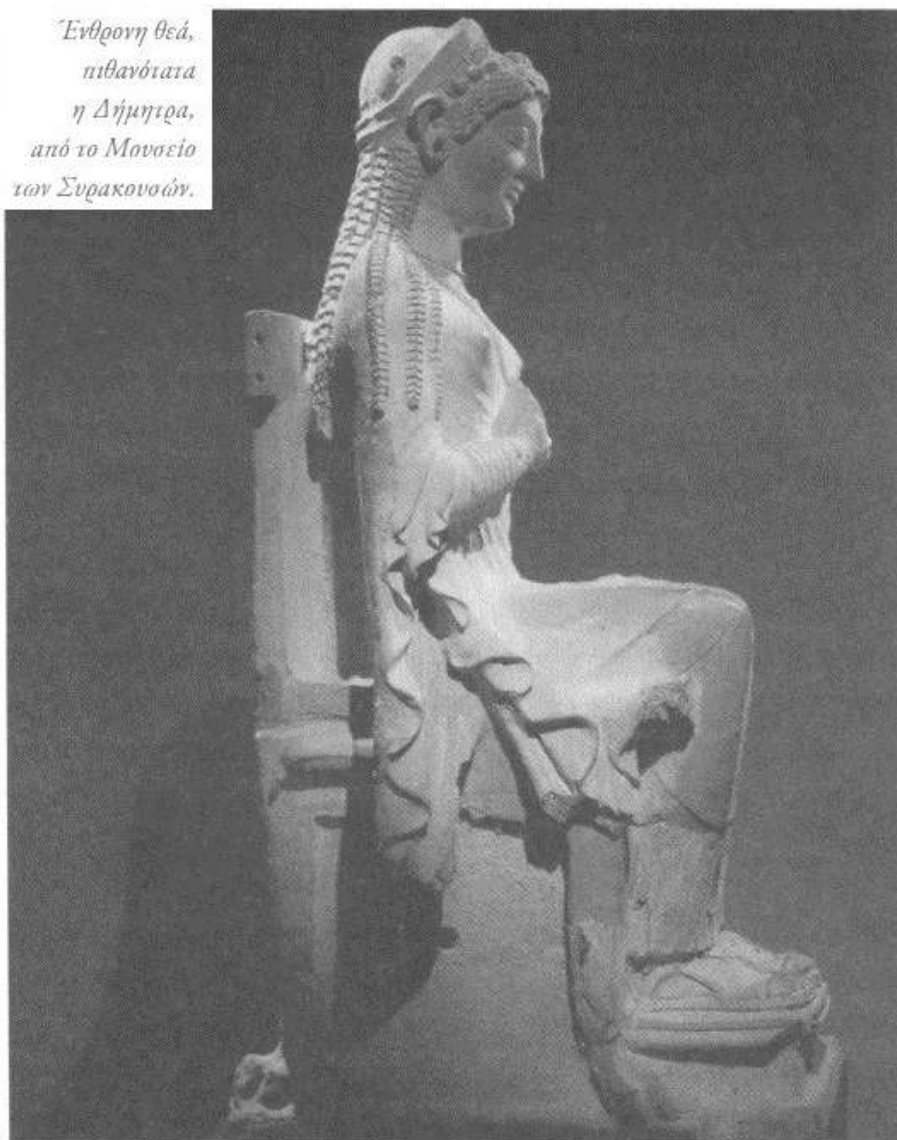
Η πηγή της προστάτιδας της πόλης, της νύμφης Αρέθουσας, στο κέντρο είναι γνωστή από την αρχαιότητα και απορρέει από ένα σπήλαιο πολύ κοντά στη θάλασσα. Ο μύθος θέλει τη νύμφη της Αχαΐας και ακόλουθο της Άρτεμης, την Αρέθουσα, να καταφεύγει, μέσα από υπόγειους δρόμους, κοντά στη νήσο Ορτυγία των Συρακουσών για να ξεφύγει από τον Αλφειό, θεό του ποταμού, που την καταδίωκε. Ακόμα και τότε δεν κατόρθωσε να αποφύγει τον έρωτά του, αφού εκείνος διέτρεξε τη θάλασσα, προσέχοντας να μην αναμειχθούν τα νερά του με το θαλασσινό νερό, έφτασε στην Ορτυγία και ενώθηκε με την αγαπημένη του. Το στεφανωμένο κεφάλι της νύμφης, παισιωμένο από τέσσερα δελφίνια, εικονίζεται στα αργυρά τετράδραχμα των Συρακουσών από τον 6ο έως τον 4ο αιώνα π.Χ. Ο Πίνδαρος και ο Βιργίλιος αναφέρονται στον Ίβυκο, που ήδη από τον 6ο αιώνα στα-

μάτησε σ' αυτήν τη μαγευτική πηγή. Γύρω της συγκεντρώνεται το ενδιαφέρον ντόπιων και ξένων και στη σύγχρονη πόλη των Συρακουσών.

Τα επιβλητικά ερείπια του ναού του Απόλλωνα ορθώνονται πίσω από την Piazza Rancali. Πρόκειται για έναν από τους αρχαιότερους, περίπτερους δωρικούς ναούς όλης της Σικελίας, που χρονολογείται από τον 6ο αιώνα. Αρχικά θεωρήθηκε πως ο ναός ήταν αφιερωμένος στη θεά Άρτεμη.

Το μεγαλοπρεπές ελληνικό θέατρο των Συρακουσών, ανάμεσα στα μεγαλύτερα και ωραιότερα της αρχαιότητας, που χαρακτηρίζεται ως ένα από τα σημαντικότερα αρχιτεκτονικά δείγματα αρχαίου θεάτρου σε όλο τον κόσμο και «κέντρο ζωής» της πόλης των Συρακουσών, χρονολογείται στον 5ο π.Χ. αιώνα και είναι έργο του αρχιτέκτονα Δημοκόπου. Στα χρόνια του Ιέρωνα Β' (3ος π.Χ. αιώνας) το κτίσμα επεκτάθηκε και επισκευάστηκε σε τέτοιο βαθμό,

*Ένθρονη θεά,
πιθανότατα
η Δήμητρα,
από το Μουσείο
των Συρακουσών.*

που άλλαξε κατά πολύ η εξωτερική του μορφή. Χρησίμευε για κλασικές παραστάσεις και για ανοιχτές συγκεντρώσεις, και στα πρώτα του χρόνια ήταν το κέντρο της ζωής της πόλης των Συρακουσών. Κατά την εποχή της ρωμαϊκής κυριαρχίας έγιναν και άλλες αλλαγές για να μπορούν να φιλοξενοούνται συγκεκριμένες παραστάσεις και τυπικές διοργανώσεις του ρωμαϊκού κόσμου. Δυστυχώς κατά τα μέσα του 16ου αιώνα αρχιτεκτονικά μέλη από τα θεωρεία και τη σκηνή χρησίμευσαν ως οικοδομικά υλικά για την οχύρωση της Ορτυγίας. Το θέατρο έπειτα απ' αυτό υπέστη βαριές και μη αναστρέψιμες ζημιές. Οι 67 σειρές των κερκίδων μειώθηκαν σε 46, μοιρασμένες σε 9 διαζώματα.

Μπορούμε να φανταστούμε τον μέγιστο τραγικό ποιητή, τον Αισχύλο, που ταξίδεψε στη Σικελία, να διδάσκει σ' αυτό το θέατρο τους *Πέρσες*, όπως σημειώνει ο Ερατοσθένης, ενώ στη Σικελία φέρεται να συνέθεσε «το πανηγυρικό έργο του *Αιτναίαι*, αφιερωμένο στην ίδρυση της πόλης Αίτνας από τον Ιέρωνα», όπως γράφει ο Albin Lesky στο έργο του *Η τραγική ποίηση των αρχαίων Ελλήνων*.

Αλλά και ο συρακούσιος Θεόκριτος, όταν δεν φιλοξενοούνταν στην αυλή της Αλεξάνδρειας, έγραφε τους ύμνους, τις ελεγείες και τα διάσημα *Ειδύλλια* του στη γενέτειρά του, όπου και πέθανε.

Το ρωμαϊκό αμφιθέατρο του 1ου π.Χ. αιώνα, το γυμνάσιο, οι κατακόμβες, η νεκρόπολη, τα περίφημα λατομεία ολοκληρώνουν τις υπαίθριες αρχαιότητες, ενώ ο βωμός του Ιέρωνα, του 3ου π.Χ. αιώνα, από τον οποίο σώζονται μόνο τα θεμέλια, χαρακτηρίζεται ως το μεγαλύτερο (22,80 επί 198 μέτρα) ελληνικό ιερό της αρχαιότητας.

